

Ministerul Educației

Manual
pentru clasa
a VI-a

Octavian Mândruț (coordonator)
Ștefania Voicu
Constantin Cocerhan
Carmen-Roxana Firu

CORINT
LOGISTIC

GEOGRAFIE

TERRA – ELEMENTE DE GEOGRAFIE UMANĂ, EUROPA

Competențe generale și competențe specifice	6
Ghid de utilizare a manualului	7
Recapitulare	8
Test inițial	9

1. Cunoașterea lumii în care trăim	11
• Repere ale cunoașterii Terrei – De la marile descoperiri geografice la explorarea modernă.	12
• Continente și țări – reprezentări cartografice	14
• Harta politică a lumii	16
• Aplicații practice: Exerciții de apreciere a distanțelor și a suprafețelor pe suporturi cartografice clasice/digitale	20
• Dacă vrem să știm mai mult...	22
• Recapitulare	24
• Autoevaluare	25
2. Antroposfera – omul și activitățile umane	27
• Populația Terrei – evoluția numerică	28
Răspândirea geografică a populației	30
Diversitatea umană	32
Mobilitatea populației	34
• Așezările omenești – forme de locuire și diferențieri teritoriale.	35
• Resursele naturale și valorificarea acestora	38
• Domeniile activităților economice pe Terra	40
Agricultura	41
Industria	42
Serviciile	44
• Efectele activităților umane asupra mediului și calitatea vieții	46
• Aplicații practice: Analiza și interpretarea caracteristicilor demografice și de locuire din orizontul local și apropiat. Provocări locale în context mondial.	
Trasee turistice aplicate pe domenii de interes. Regiuni turistice	48
• Dacă vrem să știm mai mult...	52
• Recapitulare.	54
• Autoevaluare	55

3. Europa – identitate geografică	.57
• Mediul natural ca suport al locuirii umane	.58
Poziția geografică. Țărmurile: golfuri, insule, peninsule și strâmțori	.60
Caracteristicile generale ale reliefului.	.62
Unități majore de relief	.63
Hidrografia	.64
Diferențieri climatice și biogeografice	.65
• Oameni și locuri.	.69
Harta politică – state și regiuni	.70
Răspândirea geografică a populației	.72
Elemente de diversitate umană (etnică, lingvistică, confesională și culturală)	.73
Mari orașe europene.	.76
• Economia	.78
Resurse naturale și valorificarea lor	.79
Activitățile economice: agricultura, industria, serviciile	.80
• Uniunea Europeană	.84
• Caracterizarea geografică a unor state	.86
• Modelul caracterizării geografice a statelor	.88
• România – scurtă prezentare geografică	.89
• Franța (Republica Franceză)	.90
• Italia (Republica Italiană)	.92
• Austria	.94
• Germania	.95
• Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord (UK).	.96
• Irlanda (Republica Irlanda, Éire).	.97
• Ungaria	.98
• Republica Moldova	.99
• Bulgaria	100
• Grecia (Republica Elenă)	101
• Finlanda	102
• Ucraina, Federația Rusă	103
• Dacă vrem să știm mai mult...	106
• Recapitulare.	107
• Autoevaluare	108
4. Europa în lumea contemporană	109
• Valori culturale și umane europene	110
• Calitatea vieții în Europa	112
• Dacă vrem să știm mai mult...	.114
Recapitulare finală	.115
Evaluare finală	.119

COMPETENȚE GENERALE ȘI COMPETENȚE SPECIFICE

1. Prezentarea realității geografice, utilizând mijloace și limbaje specifice

- 1.1.** Precizarea prin cuvinte proprii a sensului termenilor geografici
- 1.2.** Descrierea relațiilor dintre elementele și fenomenele geografice utilizând termeni specifici

2. Raportarea realității geografice spațiale și temporale la reprezentări cartografice

- 2.1.** Poziționarea elementelor geografice pe reprezentări cartografice
- 2.2.** Ordonarea spațială și/sau cronologică a elementelor, fenomenelor și proceselor geografice după criteriile date
- 2.3.** Utilizarea informațiilor oferite de suporturile cartografice, grafice și alte materiale vizuale în contexte/situații diferite

3. Studiarea spațiului geografic, realizând conexiuni cu informații dobândite la alte discipline școlare

- 3.1.** Utilizarea informațiilor cu caracter geografic obținute cu ajutorul instrumentelor TIC/GIS și al elementelor din matematică și științe
- 3.2.** Prezentarea caracteristicilor elementelor, fenomenelor și proceselor geografice prin utilizarea instrumentelor TIC/GIS
- 3.3.** Prezentarea diversității naturale, umane și culturale realizând corelații interdisciplinare
- 3.4.** Descrierea patrimoniului local, național, european și mondial utilizând diverse surse

4. Elaborarea unui demers investigativ din perspectiva educației permanente și pentru viața cotidiană

- 4.1.** Construirea unui demers investigativ dirijat
- 4.2.** Caracterizarea elementelor, fenomenelor și proceselor după un algoritm dat
- 4.3.** Compararea elementelor, fenomenelor și proceselor după caracteristicile geografice

RECAPITULARE

În clasa a V-a, ați învățat despre Terra – elemente de geografie fizică, iar în acest an școlar veți învăța despre planeta noastră (Terra – elemente de geografie umană) și Europa, continentul unde trăim.

Este important să ne amintim principalele elemente învățate până acum. Acestea sunt:

1. Terra este o planetă a Universului

Terra – corp cosmic

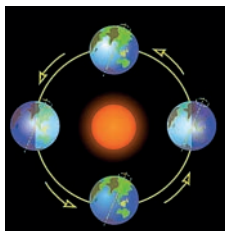
Terra, planeta noastră, face parte din Sistemul Solar, iar împreună cu acesta, din galaxia noastră (Calea Lactee) și din Univers. Dintre celelalte planete, se aseamănă mai mult cu planeta Marte. Terra este aproape sferică, fiind puțin turtită la cei doi poli, ca rezultat al mișcării de rotație.

2. Terra este o planetă în mișcare

Mișcările principale ale Pământului sunt mișcarea de rotație (realizată în jurul axei) și mișcarea de revoluție (în jurul Soarelui). Pentru a ne orienta pe suprafața Pământului au fost trasate linii imaginare, paralele cu Ecuatorul (paralele) și linii imaginare care unesc cei doi Poli (meridiane).

Cu ajutorul acestora poate fi localizată orice porțiune din suprafața Pământului: o linie, un punct, o suprafață. Coordonatele geografice care ajută la localizare sunt latitudinea (depărtarea față de Ecuator, spre nord sau spre sud) și longitudinea (depărtarea față de Primul Meridian, spre vest sau spre est). Globul geografic redă cel mai bine forma reală a Pământului: înclinarea axei, forma sferică, contururile continentelor și ale oceanelor, liniile imaginare principale.

Reprezentarea suprafeței sferice a Pământului în plan este planiglobul.

Mișcări ale planetei – de rotație și de revoluție

3. Terra este o planetă în transformare

Planeta noastră este organizată la exterior în mai multe sfere, denumite geosfere: atmosferă, hidrosferă, litosferă (cu relieful exterior al acesteia), biosferă și sfera „oamenilor” (antroposferă). Și în interior Terra are, de asemenea, mai multe „sfere”. Limita dintre interiorul și exteriorul planetei o reprezintă suprafața scoarței terestre, adică relieful acesteia.

Litosfera (învelișul solid) este formată din minerale, roci, modul de combinare și de aranjare a acestora și este fragmentată în mai multe plăci, denumite plăci litosferice sau tectonice. Acestea sunt în deplasare și transformare. Relieful reprezintă totalitatea neregularităților scoarței

terestre. Acesta este transformat de acțiunea factorilor situați în interiorul scoarței și de cei din exterior.

Atmosfera (învelișul gazos) cuprinde mai multe fenomene și procese (încălzire, răcire, vânturi, condensare, evaporare, precipitații etc.), grupate în stări ale acesteia (vreme, climă). Vremea se modifică frecvent, dar tipurile de climă au stabilitate pe întinderi și intervale mai mari de timp.

Hidrosfera (învelișul de apă) cuprinde domeniul oceanic, un domeniu al apelor continentale și ghețari. Legătura dintre diferitele părți ale hidrosferei se realizează prin circuitul apei, care este rezultatul schimbărilor ei de fază (între stările solidă, lichidă și gazoasă), cu ajutorul mișcărilor din cadrul atmosferei.

Biosfera (învelișul viu) este formată din totalitatea viețuitoarelor (plante și animale). Repartiția geografică a acestora este determinată de factori de mediu și de acțiunea omului. Între biosferă și substratul ei este situat solul

Relieful – neregularități ale scoarței

4. Terra cuprinde mai multe zone

Elementele naturale ale planetei sunt organizate sub forma unor zone dispuse în latitudine. Acestea cuprind peisaje.

Fotosinteza – baza materiei vii pe Terra

Deșerturile – zone aride ale planetei

Atmosfera – înveliș al Pământului

Vulcan în America Centrală

I. Scrieți, pe o pagină separată, litera corespunzătoare răspunsului corect pentru fiecare dintre afirmațiile de mai jos, după modelul: 1 – b, 2 – c, 3 – d.

1. Încălzirea aerului la suprafața Pământului, pe baza radiațiilor primite de la Soare, se realizează cu ajutorul:

- a. atmosferei (care determină un efect de seră);
- b. apelor oceanelor (datorită curenților calzi);
- c. biosferei (datorită efectului protector al vegetației);
- d. formei sferice a planetei (datorită încălzirii inegale).

2. La baza producerii materiei vii din biosferă se află procesul de:

- a. adaptare;
- b. fotosinteză;
- c. polenizare;
- d. simbioză.

3. Mișcarea de rotație are loc de la:

- a. nord la sud;
- b. sud la nord;
- c. vest la est;
- d. est la vest.

4. Mișcarea de revoluție determină:

- a. lungimea anului;
- b. uniformitatea anotimpurilor;
- c. succesiunea zi-noapte;
- d. înclinarea axei.

5. Curenții oceanici rezultă în urma:

- a. mișcării generale a aerului;
- b. mărimii continentelor;
- c. uniformității încălzirii apei;
- d. diferenței de salinitate.

Punctaj I: 5 × 4 p. = 20 p.

II. Scrieți pe foaia de test răspunsurile corecte care completează afirmațiile de mai jos, după modelul oferit.

Litosfera este fragmentată în plăci(1.)..... . Răspuns: (1.) – litosferice

Din ciocnirea acestora rezultă lanțuri muntoase,(2.)..... și cutremure. Mișcarea generală a aerului este influențată de(3.)..... Pământului. Între relief și vegetație se află stratul denumit(4.)..... . Acesta reprezintă o sferă a Pământului denumită(5.)..... . Biomurile sunt cele mai întinse formațiuni ale(6.)..... .

Punctaj II: 5 × 4 p. = 20 p.

III. Aveți în vedere geosferele enumerate în coloana din stânga (A, ... F) și elemente ale acestora, din coloana din dreapta (1, ... 8). Corelați fiecare geosferă cu elemente ale sale, notând combinația corectă de litere și cifre (de exemplu, F5).

A. Antroposferă	1. fotosinteză;
B. Atmosferă	2. ghețari;
C. Biosferă	3. orașe;
D. Hidrosferă	4. strat de ozon;
E. Litosferă	5. humus;
F. Pedosferă	6. plăci tectonice;
	7. meridian;
	8. Ecuator.

Punctaj III: 5 × 4 p. = 20 p.

IV. Precizați care dintre următoarele propoziții sunt adevărate și care sunt false. Notați, pe pagina de test, pentru propozițiile adevărate **A**, iar pentru cele false, **F**.

1. Cutremurele se produc la exteriorul scoarței Pământului.
2. Prin erupții vulcanice este adusă materie topită din interiorul scoarței.
3. Atmosfera este mai bombată în lungul Ecuatorului.
4. Cea mai mare acumulare de gheață din lume se află în Groenlanda.
5. Podișul Sahara este un întins deșert.

Punctaj IV: 5 × 4 p. = 20 p.

V. Elaborați un text scurt, de cel mult cinci rânduri, referitor la vremea din locul în care vă aflați în acest moment. Utilizați cinci termeni, la alegere dintre: zăpadă, aer cald, presiune, vânt, secetă, temperatură, furtună.

Punctaj V: 5 × 2 p. = 10 p.

Total (I-V) = 90 p.

Din oficiu = 10 p.

Total = 100 p.

Fișa de observare a activității și a comportamentului

La sfârșitul fiecărui capitol sau a unui număr de unități de învățare este foarte util să vă autoevaluați comportamentul în procesul de învățare, completând câte o fișă de observare, după modelul de mai jos. Vă va ajuta să vă autoapreciați și să vă îmbunătățiți pe viitor anumite aspecte ale modului de a învăța, de a vă pregăti și de a participa la activități. Adăugați aceste fișe în portofoliu. **Toate temele pe care le veți realiza la rubrica Portofoliu vor fi prezentate după fiecare vacanță și vor fi discutate în clasă.**

Comportament/Eu....	Întotdeauna	Deseori	Uneori	Rareori	Deloc
M-am pregătit pentru fiecare lecție					
Am lucrat cu atenție					
Am urmat instrucțiunile primite					
Am colaborat cu colegii în activitățile de grup					
Am întrebat atunci când am avut nelămuriri					
Mi-am exprimat opiniile					
Am înțeles activitățile realizate					
Mi-a plăcut ce am învățat					
Doresc să știu mai mult					

CUNOAȘTEREA LUMII ÎN CARE TRĂIM

Lumea în care trăim cuprinde planeta, locuitorii acesteia și toate realizările, culturale, materiale și spirituale înfăptuite de-a lungul timpului. La ce ne folosește să cunoaștem aceste lucruri? Putem contribui la cunoașterea evoluției planetei în viitor? Cum putem face acest lucru?

Lumea actuală (planeta, oamenii și rezultatul activității lor) este determinată de mai multe evenimente: explorări ale unor spații și resurse noi, descoperiri științifice și tehnologice, realizarea unor construcții, monumente, apariția unor idei noi, deplasarea oamenilor, dar și războaie și distrugerii, prezentate în lecțiile de istorie.

Geografia ca știință oferă o imagine asupra felului în care a fost cercetată și înțeleasă planeta noastră, așa cum este cunoscută în prezent.

Pentru a reuși să apreciați importanța cunoașterii planetei noastre, utilizați:

- explicații dobândite la Istorie și Geografie în clasa a V-a;
- surse clasice de informații (cărți, manuale, articole, imagini, texte);
- informații existente pe internet, care ne permit înțelegerea descoperirilor actuale.

Terra în spațiul cosmic

Stație cosmică

Jan Vermeer van Delft – Geograf

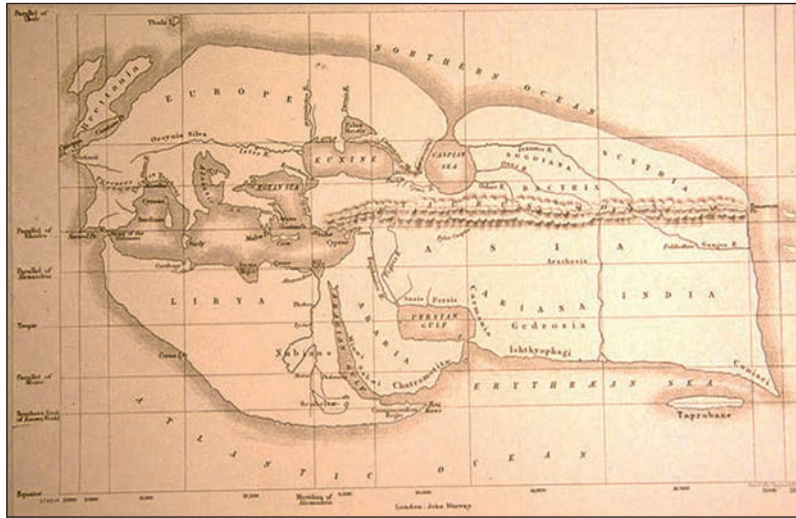
După parcurgerea acestui capitol, veți reuși:

- să prezentați momente ale cunoașterii lumii de către om;
- să precizați rolul descoperirilor științifice în cunoașterea planetei;
- să utilizați hărți și scheme pentru explicarea acestei evoluții;
- să identificați pe un planiglob sau pe diferite hărți continente, regiuni și state ale lumii;
- să analizați în mod critic și constructiv informații dobândite până acum;
- să prezentați o realitate pe baza reprezentării ei într-o fotografie, pe o hartă sau într-un text.

Să pornim la cunoașterea lumii în care trăim!

REPERE ALE CUNOAȘTERII TERREI – DE LA MARILE DESCOPERIRI GEOGRAFICE LA EXPLORAREA MODERNĂ

Harta lui Eratostene

OBSERVAȚI ȘI REZOLVAȚI

Observați harta de mai sus și, pe baza acesteia, precizați:

- continentele și regiunile cunoscute în acea perioadă;
- denumirile unor mări, oceane, insule, munți și fluvii.
- Comparați această hartă cu hărți mai noi, care redau aceeași întindere. Precizați două deosebiri și două asemănări între acestea.

Momente ale cunoașterii Terrei

Cele mai vechi cunoștințe asupra lumii le aveau locuitorii din Mesopotamia (mil. V-IV î.H.) și din China (mil. al III-lea). În Mesopotamia se foloseau hărți, tabele și era descris orizontul apropiat al orașelor principale, iar chinezii utilizau câmpul magnetic și busola.

Construcția piramidelor din Egiptul Antic (mil. II-I î.H.) se baza pe cunoștințe de matematică, astronomie, tehnologie, dar și de geografie.

În Grecia, apoi în Imperiul Roman cunoștințele de geografie se extind. Herodot („părintele istoriei”), în sec. al V-lea î.H., arată utilitatea geografiei pentru explicarea istoriei. Aristotel (sec. al IV-lea î.H.) demonstrează forma sferică a Pământului și explică legătura dintre latitudine, climă și populație. Eratostene (sec. al III-lea î.H.), considerat „părintele geografiei”, a utilizat pentru prima dată termenul de geografie. Acesta a realizat o măsurare exactă a circumferinței Pământului și a construit o hartă a lumii cunoscute atunci.

În Imperiul Roman, Strabon (sec. I î.H.) elaborează o amplă lucrare enciclopedică referitoare la lumea din acea vreme (*Geographica*) și Ptolemeu (sec. al II-lea) fixează, cu ajutorul coordonatelor geografice, peste 4 000 de locuri (*Geographia*).

În Evul Mediu (sec. XI-XIV), geografi și exploratori arabi descriu teritorii și fenomene noi (de exemplu, zonele climatice), iar Asia Centrală este străbătută de Marco Polo (la începutul sec. al XIV-lea). Ca mijloc de navigație sunt folosite portulanele. Vikingii ajung în Groenlanda și în insula Terra Nova, dar descoperirile lor au rămas neutilizate pentru europeni.

În timpul Renașterii (începutul sec. al XV-lea), este transcrisă și tipărită *Geographia* lui Ptolemeu, care devine timp de două secole principala lucrare de acest fel, iar harta lui, cea mai cunoscută reprezentare a lumii cunoscute.

TERMENI SPECIFICI

GIS – Global Positioning System, sistem global de localizare prin sateliți și unde radio; are aplicații numeroase, în orientare și în deplasarea zilnică.

Portulan – hartă maritimă din Evul Mediu, în care erau reprezentate țărmurile, datele importante pentru navigație, caracteristici ale porturilor și liniile imaginare de orientare.

Planiglobul lui Ortelius

Descoperirile geografice (1493–1600) au dus la cunoașterea și explorarea unor teritorii noi pentru europeni. Explorările au fost realizate de diferiți navigatori (Bartolomeu Dias, Vasco da Gama, Cristofor Columb, Amerigo Vespucci, John și Sebastian Cabot, Fernando Magellan și Juan Sebastian Elcano, Francisc Drake și alții).

Paralel cu aceste explorări geografice au loc și alte descoperiri științifice, cum ar fi: dezvoltarea astronomiei clasice (Nicolaus Copernic) și moderne (Johannes Kepler, Galileo Galilei), realizarea unui planiglob modern (Ortelius, 1570), a unei proiecții cartografice utilizată mult timp (Mercator, la sfârșitul sec. al XVI-lea).

Ulterior se pun bazele geografiei generale (Bernard Varenius, 1658), ale fizicii moderne (Isaac Newton, 1687), se extinde cunoașterea științifică a spațiului geografic (Immanuel Kant, 1760; Alex von Humboldt, 1850–1860), se pun bazele geologiei și ale teoriei evoluției speciilor. Se dezvoltă, de asemenea, universitățile (Bologna, Coimbra și altele) și centrele de inovare (Paris, Roma, Padova, Florența).

În epoca modernă și contemporană (de la sfârșitul sec. al XIX-lea până în sec. al XXI-lea) au fost realizate o serie de noi cercetări și descoperiri. Acestea se referă la cunoașterea fenomenelor din fiecare geosferă, interacțiunea dintre mediul natural și societatea omenească, modificări ale mediului, cercetarea planetei cu ajutorul sateliților și utilizarea GIS.

🔦 APLICAȚII

Pe baza textului de mai sus:

1. Explicați, pe scurt, un moment al cunoașterii Terrei, la alegere, precizând perioada istorică, elementele de noutate și importanța acestuia.
2. Identificați în diferite surse date despre unul dintre exploratorii sau oamenii de știință menționați. Prezentați și ilustrați, într-un scurt eseu, de jumătate de pagină, elementele principale pe care le-ați aflat.

🔦 REȚINEȚI

- Cunoașterea Pământului este un proces aproape continuu, din Antichitate până în zilele noastre.
- După marile descoperiri geografice care au pornit din Europa, orizontul de cunoaștere s-a extins foarte mult, până la dimensiunile planetei ca întreg.
- Descoperirile științifice și tehnice au dus la extinderea cunoașterii planetei, prin explicații noi ale principalelor elemente și fenomene.
- În prezent există noi posibilități de cercetare a lumii (GIS, sateliți).

Corabie cu pânze

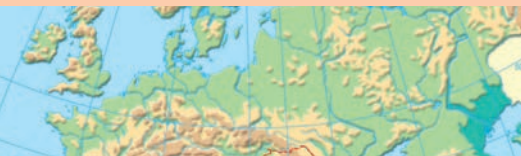
AFLAȚI MAI MULTE!

Exploratori și navigatori

- Bartolomeu Dias navighează până în sudul Africii (1487–1488), iar Vasco da Gama realizează prima călătorie spre India (1497–1499).
- Cristofor Columb descoperă arhipelagul Antile, în cursul celor trei călătorii (între 1492 și 1504) și, în acest fel, America. John și Sebastian Cabot călătoresc și descoperă America de Nord (1497–1510).
- Expediția lui Fernando Magellan realizează ocolul Pământului. După moartea lui Magellan, aceasta este continuată, din Filipine până în Europa, de Juan Sebastian Elcano.
- Francisc Drake explorează Oceanul Pacific și Oceanul Indian (între 1577 și 1580).
- Călătoriile și explorările ulterioare vor continua aceste descoperiri geografice, ajungându-se la europeanizarea cunoașterii planetei.

Geographia generalis

În anul 1658 este realizată, în limba latină, lucrarea lui Bernard Varenius denumită *Geographia generalis*, tipărită ulterior în zece de ediții. Este prima dată când se realizează o unificare a geografiei fizice cu geografia umană. Varenius considera că geografia este o ramură a matematicii.

CONTINENTE ȘI ȚĂRI – REPREZENTĂRI CARTOGRAFICE

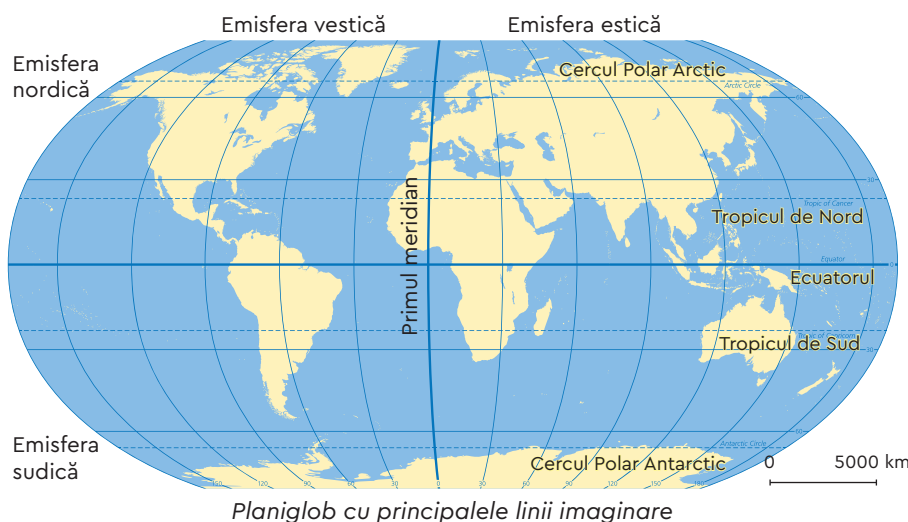
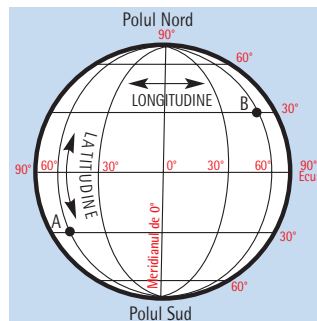
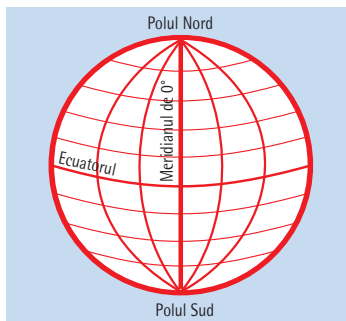
OBSERVAȚI ȘI REZOLVAȚI

1. Observați imaginile alăturate și precizați ce reprezintă fiecare dintre acestea.
2. Prezentați, pe scurt, fiecare dintre aceste imagini, precizând modul de utilizare a elementelor reprezentate.
3. Observați planiglobul alăturat și urmăriți:
 - Ecuatorul;
 - cele două Tropice;
 - cele două cercuri polare.

De la nord la sud este trasată o linie mai vizibilă, care se numește meridianul 0° (sau Primul Meridian).

Față de Primul Meridian, există două emisfere: estică și vestică.

Față de Ecuator, există: spre nord, emisfera nordică și spre sud, emisfera sudică.

ȘTIAȚI CĂ?

În prezent, pentru a explora reprezentări digitale ale diferitelor suprafețe (planeta ca întreg, continente, regiuni, țări, orașe) se pot utiliza anumite aplicații, cum este și ArcGIS.

Utilizați această aplicație pe parcursul lecțiilor următoare!

TERMENI SPECIFICI

Planiglob – modalitate de reprezentare a formei sferice a Pământului în plan; este cea mai extinsă hartă.

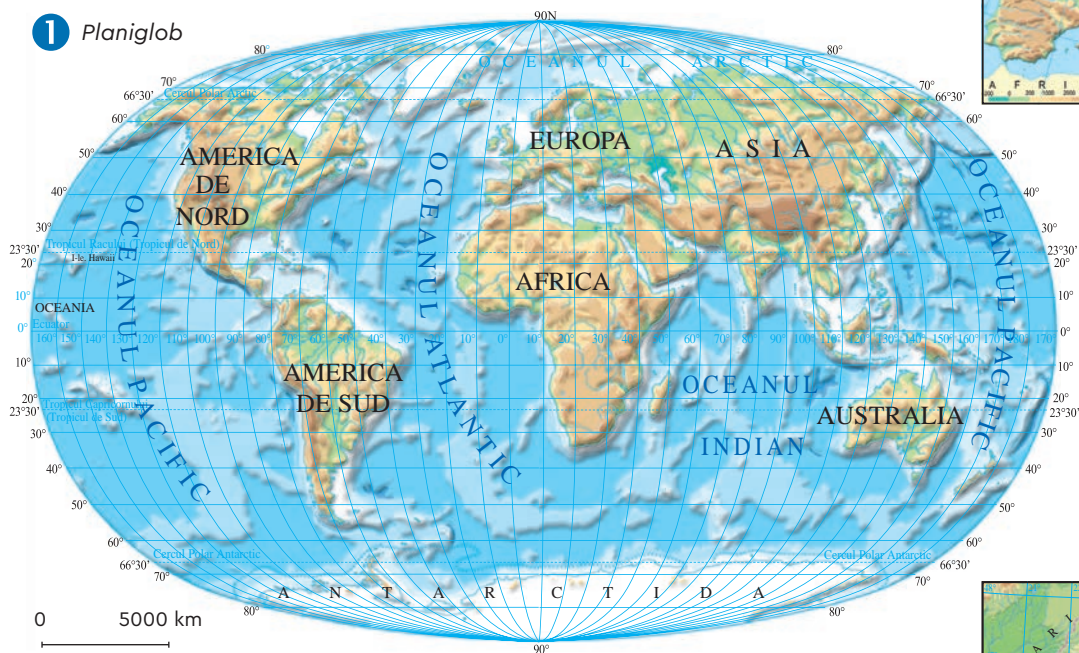
Hartă – reprezentare micșorată la scară (conform unei scări de proporție), convențională (cu semne menționate în legendă) și selectivă, pe care sunt localizate și denumite elemente geografice din realitate.

APLICAȚII

1. Identificați în manual și în atlase diferite forme ale planiglobului. Pe baza acestora, menționați ce elemente sunt reprezentate pe fiecare planiglob.
2. Amintiți-vă ce înseamnă scara de proporție. Precizați cum se modifică aceasta, în raport de întinderea reprezentată.
3. Comparați un planiglob fizic cu un planiglob politic, identificând asemănări și deosebiri între acestea.

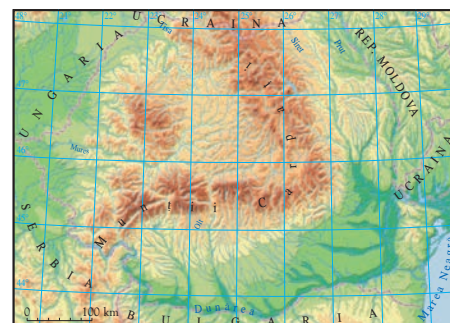
1 Planiglob

2 Un continent – Europa

3 O țară – România

Planiglobul reprezentat mai sus (fig. 1) cuprinde liniile imaginare (meridiane și paralele), marile forme de relief și extensiunea continentelor și a oceanelor. Un continent redat pe acest planiglob (fig. 2) reprezintă o suprafață mai mică și mai detaliată a planetei.

În cadrul continentelor pot fi redată, de asemenea, suprafețe mai mici, cum ar fi întinderea unei regiuni, a unei țări (fig. 3), precum și elemente geografice ale acestora (munți, râuri și altele).

APLICAȚII

1. Denumiți continentele și oceanele reprezentate pe planiglob, precizând pozițiile lor reciproce.
2. Explicați de ce Oceanul Pacific este reprezentat pe acest planiglob atât în est, cât și în vest.
3. Care este continentul central al planiglobului? Explicați această constatare.
4. Comparați cele trei hărți și precizați ce elemente sunt comune între planiglob și continent și între continent și țară.

REȚINEȚI

- Globul geografic și imaginea sa în plan, planiglobul, permit observarea planetei în întregul ei. Globul redă cel mai bine Pământul ca planetă: înclinarea axei, contururile continentelor și ale oceanelor. Pe glob sunt reprezentate și liniile geografice principale.
- Planiglobul încearcă să reprezinte în plan forma sferică a Pământului.
- Pe un planiglob sunt redată: continente, curenți oceanici, forme de relief, elemente climatice, vegetație etc.

ANALIZAȚI ȘI REZOLVAȚI

Urmăriți un glob geografic. Poate fi considerat continentul antarctic un continent „central” față de alte continente? Formulați două argumente pentru a justifica răspunsul ales.

ATENȚIE!

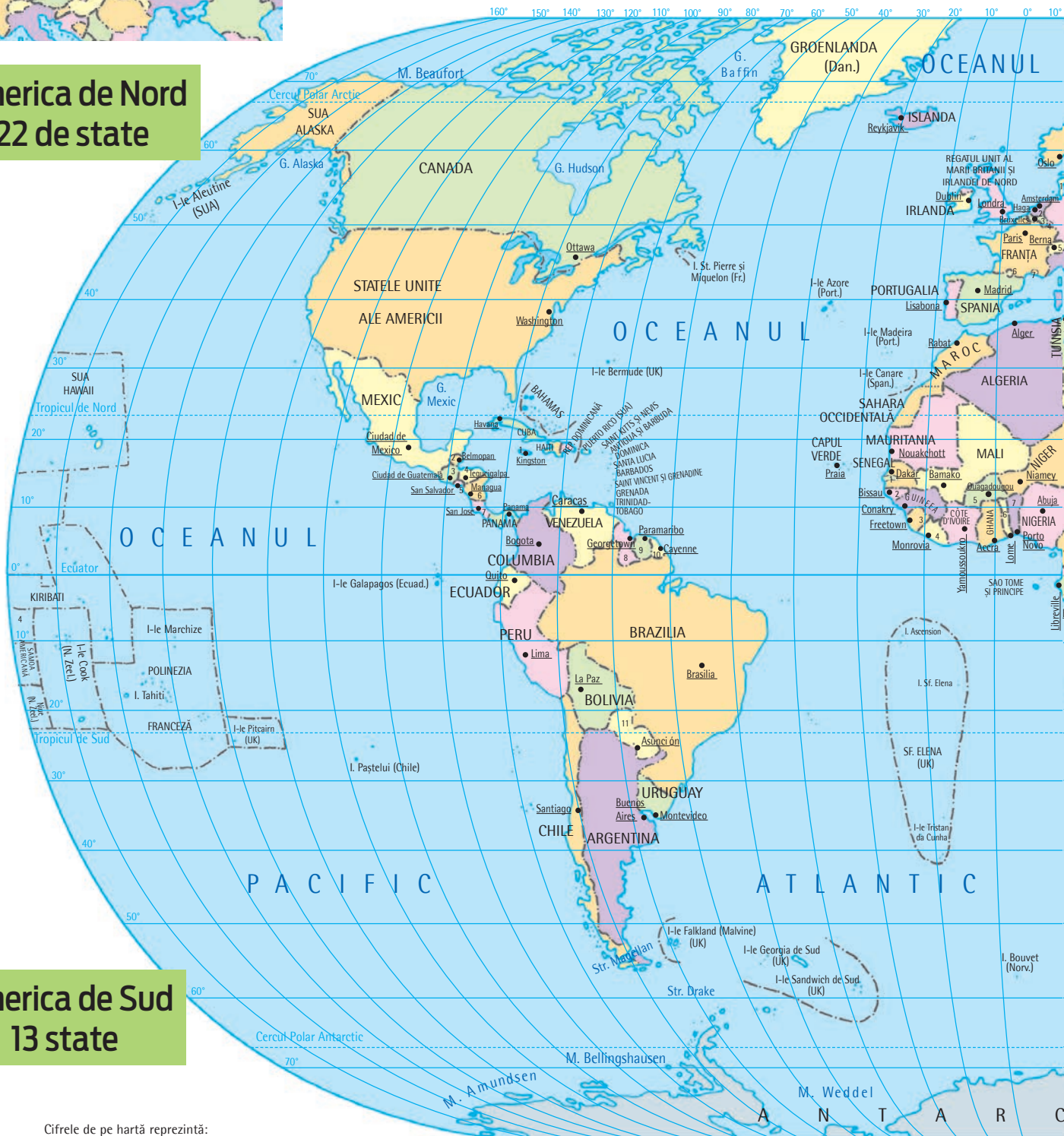
Cuvântul **legendă** înseamnă:

- o povestire (narațiune) referitoare la un anumit moment, un loc sau un eveniment important petrecut în trecut (de exemplu, *Legendele Olimpului*);
- o colecție de semne convenționale care însoțesc hărțile și fac posibilă înțelegerea lor.

HARTA POLITICĂ A LUMII

America de Nord
22 de state

America de Sud
13 state

Cifrele de pe hartă reprezintă:

AMERICA

1. JAMAICA
2. BELIZE
3. GUATEMALA
4. HONDURAS
5. EL SALVADOR
6. NICARAGUA
7. COSTA RICA
8. GUYANA

9. SURINAM
10. GUYANA FRANCEZĂ
11. PARAGUAY

EUROPA

1. DANEMARCA
2. OLANDA
3. BELGIA
4. LUXEMBURG

5. ELVEȚIA
6. ANDORRA
7. MONACO
8. LIECHTENSTEIN
9. GERMANIA
10. LITUANIA
11. LETONIA
12. ESTONIA
13. CEHIA

14. SLOVACIA
15. AUSTRIA
16. SLOVENIA
17. UNGARIA
18. CROAȚIA
19. BOSNIA ȘI HERȚEGOVINA
20. SERBIA
21. MUNTENEGRU
22. ALBANIA

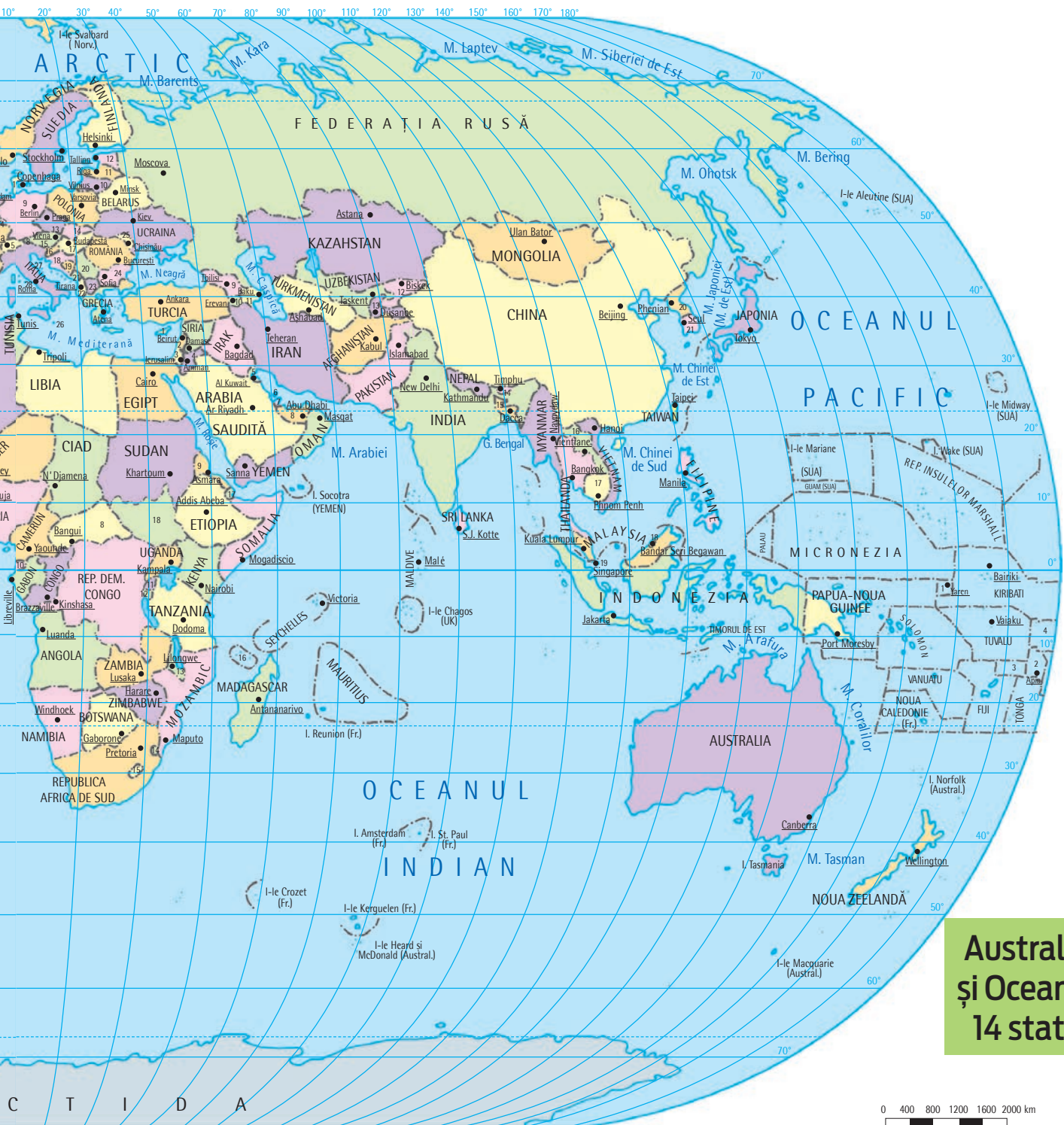
23. MACEDONIA
24. BULGARIA
25. REP. MOLDOVA
26. MALTA
27. SAN MARINO
28. VATICAN

NOTĂ: Statele foarte mici nu au capitalele marcate și denumite.

Europa
44 de state

Asia
48 de state

Africa
54 de state

Australia și Oceania
14 state

AFRICA

1. GAMBIA
2. GUINEEA-BISSAU
3. SIERRA LEONE
4. LIBERIA
5. BURKINA FASO
6. TOGO
7. BENIN
8. REP. CENTRAFRICANĂ

9. ERITREEA

10. GUINEEA ECUATORIALĂ
11. RWANDA
12. BURUNDI
13. MALAWI
14. SWAZILAND
15. LESOTHO
16. REP. COMORE
17. DJIBOUTI
18. SUDANUL DE SUD

ASIA

1. CIPRU
2. LIBAN
3. ISRAEL
4. IORDANIA
5. KUWAIT
6. BAHRAIN
7. QATAR
8. EMIRATELE ARABE UNITE

9. GEORGIA

10. ARMENIA
11. AZERBAIDJAN
12. KIRGHIZSTAN
13. TADJIKISTAN
14. BHUTAN
15. BANGLADESH
16. LAOS
17. CAMBODGIA

18. BRUNEI

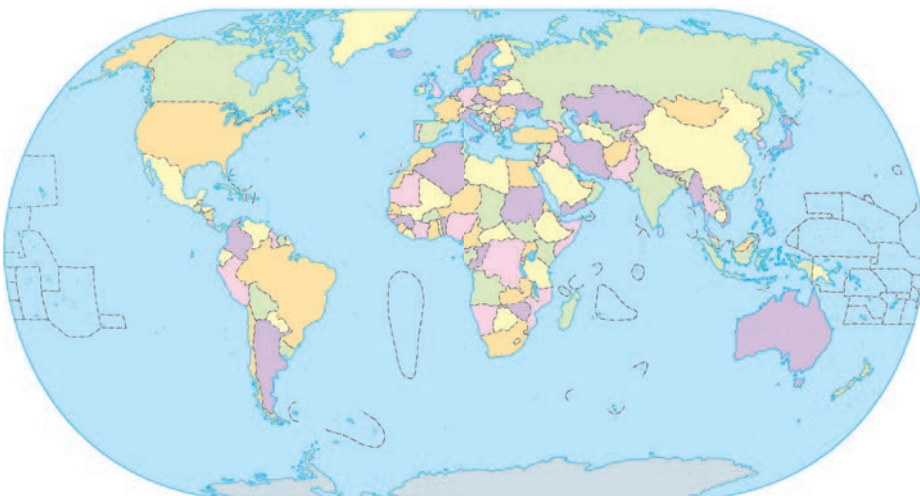
19. SINGAPORE
20. R.P.D. COREEANĂ
21. REP. COREEA
- OCEANIA**
1. NAURU
2. SAMOA DE VEST
3. I-LE WALLIS ȘI FUTUNA (FR.)
4. I-LE TOKELAU (N. ZEEL.)

OBSERVAȚI ȘI REZOLVAȚI

Analizați harta alăturată și pe cea de la paginile anterioare și, pe baza acestora:

1. Identificați localizarea celor mai întinse state.
2. Identificați câte trei exemple de state:
 - care nu au ieșire la mare;
 - situate pe insule sau arhipelaguri;
 - situate în cadrul unor peninsule;
 - traversate de Primul Meridian;
 - traversate de Ecuator.
3. Precizați poziția țării noastre pe glob, indicând emisferele în care este situată și liniile geografice principale (meridiane și paralele) situate în apropiere.

Harta de mai sus redă contururile statelor, fără denumirile acestora și fără liniile geografice (meridiane și paralele).

Pe o hartă politică mai mare (adică pe un planiglob politic) sunt menționate și numele statelor și, frecvent, capitalele acestora, ca în paginile anterioare.

Pentru compararea celor două hărți se poate proceda astfel:

- un stat, identificat doar ca formă și mărime pe această hartă, poate fi prezentat, mai detaliat, cu date din harta mare (paginile 16-17);
- acest planiglob (harta politică a lumii) cuprinde informații referitoare la denumirea statului, capitala, poziția în raport cu meridianele și paralelele reprezentate.

Statul reprezintă un teritoriu individualizat pe care trăiește un grup de oameni cu anumite elemente comune. Acest teritoriu este delimitat prin granițe recunoscute, are întindere, capitală, monedă, formă de guvernare și o legislație proprii. Granițele stabilite convențional, prin înțelegere între state, pot să fie naturale (care urmăresc traseul unui element natural, cum ar fi un fluviu) sau convenționale (create prin înțelegere).

Reprezentarea tuturor statelor pe un planiglob este realizată prin **harta politică a lumii**. De asemenea, există hărți politice pentru continente, regiuni sau pentru grupări de state.

În prezent, statisticile referitoare la țările lumii consemnează 195 de state, la care se adaugă Taiwan și Kosovo.

Europa cuprinde și Federația Rusă (considerată integral), dar nu consemnează două țări (Turcia și Kazahstan), încadrate la Asia. Egiptul, situat cu o mică parte și în Asia, este considerat însă stat african.

Statele situate la sud de SUA, în America Centrală și de Sud, sunt reunite frecvent sub denumirea de America Latină.

IMPORTANT!

În diferite moduri de a grupa statele pe continente, menționăm că prin America de Nord se înțelege și America Centrală. Astfel, titlul corect al continentului este America de Nord și Centrală.

TERMENI SPECIFICI

Convențional – stabilit de comun acord în urma unei înțelegeri; de exemplu, semn convențional, graniță convențională.

Capitală – oraș al unui stat care îndeplinește funcția de coordonare a activităților politice, economice, financiare, administrative ale statului respectiv.

Formă de guvernare – mod de exercitare a activităților de conducere a unui stat (de exemplu: regat, principat, republică parlamentară, republică prezidențială).

Graniță – linie care marchează limita dintre state.

APLICAȚII

1. Precizați, analizând harta de mai sus, ce forme pot avea statele.
2. În fiecare caz, dați câte 1-2 exemple.
3. Ce observați din analiza formei granițelor?
4. Observați granițele statelor insulare. De ce au acestea în mod frecvent forma unor linii drepte?

A. Cele mai întinse state (2021)

Statul	Suprafața (km ²)
Federația Rusă	17 125 200
Canada	9 897 170
China	9 572 900
SUA	9 371 219
Brazilia	8 510 346
Australia	7 687 938
India	3 249 863
Argentina	2 780 400
Kazahstan	2 724 900
Algeria	2 381 740
RD Congo	2 345 410
Arabia Saudită	2 149 690
Mexic	1 960 647
Indonezia	1 916 907
Sudan	1 844 797
Libia	1 676 200
Iran	1 630 848
Mongolia	1 564 100
Peru	1 285 216
Ciad	1 284 000

B. Cele mai populate state (2021)

Statul	Populația (mil. loc.)
China	1 411
India	1 370
SUA	331
Indonezia	272
Pakistan	221
Brazilia	213
Nigeria	206
Bangladesh	166
Federația Rusă	146
Japonia	126
Mexic	126
Filipine	109
Etiopia	105
Egipt	103
Vietnam	99
RD Congo	98
Turcia	84
Germania	83
Iran	83
Thailanda	67

(datele statistice utilizate în manual sunt după *Calendario Atlante De Agostini*, 2023)

ACTIVITATE INDEPENDENTĂ

1. Realizați un scurt text, de aproximativ o jumătate de pagină, utilizând date identificate în diferite surse referitoare la unul dintre statele din tabelele alăturate. Textul se va referi la întindere, populație (prin comparație cu alte state), poziția pe glob, capitala și o singură caracteristică geografică mai importantă a statului.
2. Enumerați, pe baza comparării celor două tabele:
 - două țări întinse, dar slab populate;
 - două țări mici, dar foarte populate;
 - trei țări foarte întinse și foarte populate.

Pentru a observa evoluția populației unor țări în timp real, accesați:

APLICAȚII

Analizați tabelele de mai sus și rezolvați cerințele date.

1. Localizați, cu ajutorul hărții politice de la paginile următoare, poziția geografică a fiecărui stat din cele două tabele.
2. Comparați Bangladesh cu Federația Rusă, după populație și întindere. Ce observați?
3. Identificați țările care sunt prezente în câte un singur tabel.
4. Comparați aceste țări pe baza ambelor criterii.

REȚINEȚI

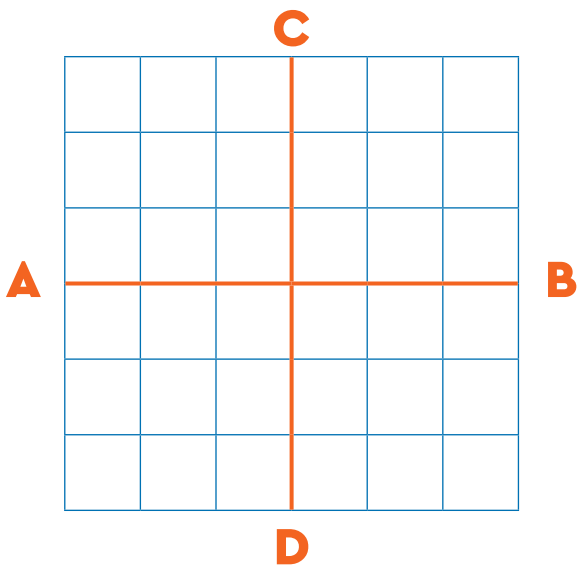
- Statul se definește prin următoarele elemente:
 - reprezintă un teritoriu individualizat;
 - este delimitat de granițe recunoscute de țările vecine și internațional;
 - are o anumită suprafață, un anumit număr de locuitori (populație) și o capitală;
 - are o formă de guvernare și legislație proprii;
 - are, în multe cazuri, monedă proprie.
- Cele mai întinse țări (cu peste 7 mil. km²) sunt: Federația Rusă, Canada, China, SUA, Brazilia și Australia. Cele mai populate țări sunt China și India (cu peste 1 miliard de locuitori).
- Există anumite teritorii care nu sunt independente și aparțin unor țări; sunt denumite teritorii dependente.

În prezent, harta politică a lumii este formată din 195 de state. Există întinderi care se consideră state, dar nu au o recunoaștere internațională. Acestea sunt Taiwan (considerat de China o provincie a sa) și Kosovo (regiune a Serbiei, autoproclamată independentă). Cele mai recente state care au fost recunoscute sunt Timorul Oriental (în anul 2002) și Sudanul de Sud (în anul 2011). În Europa, după anul 1990 au apărut state noi, cum ar fi: Slovenia, Croația, Bosnia și Herțegovina, Serbia, Muntenegru (prin divizarea Iugoslaviei), Cehia și Slovacia (prin divizarea Cehoslovaciei), Belarus, Estonia, Letonia, Lituania, Republica Moldova, Ucraina, Federația Rusă (precum și alte state din zona Caucazului și Asia Centrală), provenite din divizarea URSS și Germania (prin unirea celor două state: Republica Federală, în vest și Republica Democrată, în est).

APLICAȚII PRACTICE

Exerciții de apreciere a distanțelor și a suprafețelor pe suporturi cartografice clasice/digitale

1. Urmăriți desenul de mai jos. Acesta reprezintă un pătrat cu latura de 6 cm, împărțit în pătrate mai mici, cu latura de câte 1 cm. Presupunem că am trasat două linii principale: AB și CD. Considerând că fiecare cm reprezintă 10 000 km, completați un tabel asemănător celui alăturat.

Distanțe dintre două linii	în cm	în km
Distanța dintre linia AB și marginile opuse ale pătratului		
½ din linia CD		
Suprafețe	în cm ²	în km ²
Suprafața totală a pătratului mare		
Suprafața unui sfert din suprafața pătratului mare		
Suprafața totală a 4 pătrate mici		

2. Urmăriți un planiglob fizic, pe care să fie reprezentată și scara grafică. Pe baza acestuia, precizați, măsurând cu aproximație:

- distanța în linie dreaptă, în lungul Primului Meridian, între:
 - cele două tropice:
 - cele două cercuri polare:
 - Ecuator și Tropicul de Nord:
 - Ecuator și paralela de 45° lat. S:
- distanța, în linie dreaptă, între cei doi poli:
- Suprafața cuprinsă între Ecuator (în sud), paralela de 10° (în nord), Primul Meridian (în vest) și meridianul de 10° lat. E (în est).

Notați rezultatele într-un tabel. Precizați cum procedați în fiecare caz în parte.

.....

.....

.....

- Calculați cât reprezintă suprafața stabilită la punctul c, în raport cu suprafața totală a planetei (510 mil. km²).

.....

3. Analizați harta politică a globului de la paginile 16–17, pe care este reprezentată și scara grafică. Pe baza acesteia, precizați distanța cea mai scurtă în linie dreaptă între:

- a. București și Atena: _____
- b. Caracas și Addis Abeba: _____
- c. Quito și Singapore: _____

4. Utilizând un planiglob, precizați:

- a. Cum putem calcula suprafața Australiei? _____

- b. Care este, cu aproximație, această suprafață? _____
- c. Cât reprezintă din întinderea planetei? _____

5. Distanța dintre două localități, pe o hartă, este de 10 cm. Care este distanța reală, dacă scara hărții este 1: 650 000?

6. Distanța dintre două orașe din România este de 80 de km. Dacă distanța, pe hartă, este de 30 de cm, care este scara numerică a hărții?

7. Folosind Google Maps (Google Hărți), calculați distanța în linie dreaptă între următoarele orașe: București – Budapesta, Budapesta – Praga, Praga – Berlin, Berlin – Varșovia și Varșovia – București.

Puteți găsi aplicația Google Maps la următoarea adresă:

DACĂ VREM SĂ ȘTIM MAI MULT...

Lectură și portofoliu colectiv

Jules Verne și cunoașterea Pământului

Jules Verne este un cunoscut scriitor care a prezentat, în romanele sale vizionare și pline de fantazie, diferite călătorii, explorări, teritorii noi, regiuni, descoperiri științifice. Multe dintre acestea depășeau cunoașterea din vremea sa. Deși nu a călătorit în cele mai multe dintre regiunile descrise, cărțile sale au contribuit la creșterea interesului oamenilor din acele vremuri pentru explorare și cunoaștere. Sursa

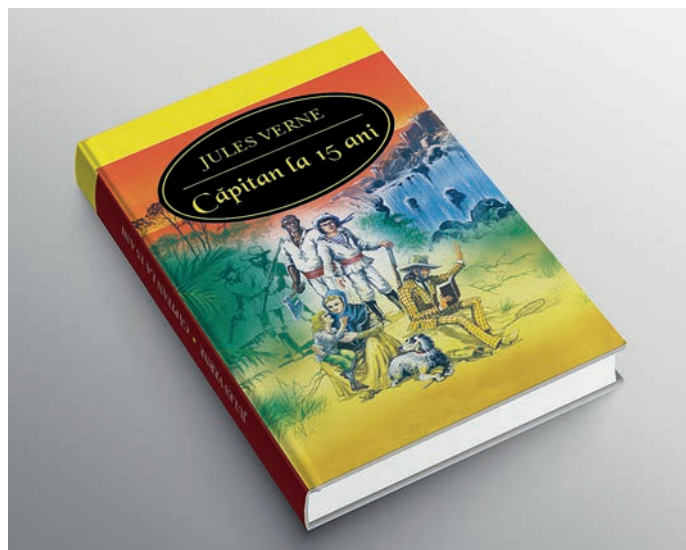
principală de inspirație a reprezentat-o *Geografia universală*, lucrare realizată de Élisée Reclus (în 19 volume, între 1875 și 1894). Temele principale abordate au fost, printre altele: călătoria de la Pământ la Lună, călătoria spre centrul Pământului, ocolul Pământului (în 80 de zile în vremea respectivă), explorări submarine, călătorii pe fluviile Orinocco, Amazon, Dunăre sau în Carpați și altele.

Lectură individuală pentru portofoliu

Fiecare elev își va alege și va citi, până după următoarea vacanță, câte o carte scrisă de Jules Verne. O puteți alege din biblioteca școlii, din biblioteca personală sau din surse digitale. Pe baza lecturii, veți prezenta colegilor voștri oral, pe scurt (în maximum un minut), două idei principale pe care le-ați desprins din această lectură.

Totodată, veți rezuma în câteva rânduri ideile respective. Acestea vor fi adunate într-o listă comună de idei, pentru a fi cunoscute de toți colegii. În acest fel, aveți cu toții acces la lectura indirectă a unui mare număr de volume de mare interes și la idei revoluționare pentru acel moment, poate și pentru cel actual.

Portofoliul va cuprinde contribuțiile fiecărui elev, dar comune pentru colectivul clasei.

Cele mai mici state

Există state care au o întindere foarte mică sau un număr mic de locuitori. Acestea sunt redate în tabelul de mai jos.

Statele cele mai mici (km ²)		Statele cel mai puțin populate (loc.)	
Liechtenstein	160	Liechtenstein	39 000
San Marino	61	San Marino	33 000
Tuvalu	56	Palau	18 000
Nauru	21	Nauru	12 000
Monaco	2	Tuvalu	12 000
Vatican	0,5	Vatican	618

Alte state cu întindere mică sunt: Andorra, Antigua și Barbuda, Barbados, Grenada, Maldive, Marshal, Seychelles și altele.

Identificați pe o hartă politică a lumii cele mai mici state (după întindere și după populație) și redați 2-3 caracteristici ale unui stat, la alegere.

San Marino

Insulă – stat din Oceania

Știați că?

Groenlanda, cea mai întinsă insulă de pe glob, este cel mai întins teritoriu dependent. A fost și este administrat de Danemarca, dar are o anumită independență (autodeterminare) dobândită recent. Are o întindere mare (peste 2 mil. km²), dar un număr foarte mic de locuitori (56 000). Populația băștinașă o denumește Nuuk. Călătorii vikingi care au descoperit-o au denumit această insulă „țara verde”, dar în realitate este acoperită în proporție de peste 80% de ghețari.

Cum arată lumea în care trăim? Forma reală a Pământului

Până acum am considerat că forma Pământului este o sferă.

Măsurătorile recente cu instrumente moderne au evidențiat că Pământul este puțin turtit (ca efect al rotației în jurul propriei axe). Figura geometrică de care se apropie cel mai mult este elipsoidul (denumit „elipsoid de rotație”). Dimensiunile acestui elipsoid, considerat figura de referință, consemnează diferențele razei Pământului (la Ecuator și la poli), circumferința măsurată pe Ecuator și în lungul unui meridian, lungimea paralelelor etc. Această formă a fost denumită geoid (de la Gea – Pământ). S-a observat însă că Pământul are și deformări ale suprafeței sale, cu locuri foarte puțin bombate.

Forma suprafeței Pământului înregistrează abateri de la 9 km, în sus (cei mai înalți munți) la 11 km, în jos (cele mai adânci fose oceanice), rezultând o diferență comparabilă cu diferența dintre raza ecuatorială și raza polară.

Vatican

IMPORTANT!

Toate statele sunt importante, indiferent cât de mari sau cât de mici sunt.

Groenlanda

În acest fel, spunem că Terra are o formă aproape sferică, deși este un elipsoid (foarte puțin turtit), denumit geoid, cu denivelări caracteristice planetei.

Metode noi de explorare a spațiului – navă spațială

RECAPITULARE

Problemă sau caracteristică a Pământului	Explorare, demonstrare, consecințe
Forma sferică a Pământului	Deplasarea unor corăbii (Antichitate); Ocolul Pământului (Magellan – Elcano); Fotografii din satelit.
Dimensiunile Pământului	Aprecieri aproximative ale distanțelor; Măsurarea circumferinței (Eratostene și alții); Măsurări pe teren, din sateliți și prin GIS.
Evoluția continentelor	A. Wegener – ipoteza translației (1912); Plăci tectonice (după 1970). Tectonica globală; Planigloburi, proiecții, hărți, secțiuni în scoarța terestră.
Reprezentarea formei sferice în plan	Eratostene, Ptolemeu, Ortelius, Mercator; Proiecții cartografice moderne; Imagini din satelit, GIS.
Orientarea în spațiu	Busolă, câmp magnetic, linii imaginare (meridiane, paralele), coordonate geografice, GIS.
Descoperiri geografice	Marco Polo, vikingii, arabii, chinezii, exploratori și navigatori (Cristofor Columb, Amerigo Vespucci și alții); Lărgirea cunoașterii și europenizarea planetei; Explorări satelitare ale continentelor, GIS.
Hărți	Elaborarea unor hărți pentru orizontul local, planigloburi, hărți geografice, hărți satelitare, GIS.
Tipuri de hărți	Aplicarea reprezentării cartografice la fenomene din natură și societate: scări și legende. Harta fizică, harta politică și altele.
Explorarea geosferelor	Aparate de măsură a caracteristicilor atmosferice (barometru, termometre etc.), ale hidrosferei etc.; Măsurători și imagini din satelit; Cunoașterea fenomenelor, a circuitelor și cauzelor; Științe, discipline și preocupări noi: oceanologie, geofizică, geologie, meteorologie, fizica atmosferei, seismologie etc.

Corabie cu pânze

Stație cosmică